

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 221, GOD. XV, BEOGRAD, UTORAK, 21. JUL 2020.

Redakcija: Aleksandra Sekulić, Dejan Vasić, Jelena Veljić, Dušan Grlja; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 18. avgusta 2020.

MIKSER

Piše: Natalija Cerović, viši kustos UP Cvijeta Zuzorić u penziji

UMETNIČKI PAVILJON „CVIJETA ZUZORIĆ“ I UDRUŽENJE LIKOVNIH UMETNIKA SRBIJE: JUČE, DANAS, SUTRA

Prošlogodišnji jubilej 100 godina postojanja Udruženja likovnih umetnika (ULU) i jubilej 90 godina rada Umetničkog paviljona „Cvijeta Zuzorić“ prethodile godine proslavljeni su u atmosferi strepnje za budućnost obe institucije. Ova godina ne samo što je pokazala da su sve strepnje bile opravdane, nego nas je suočila sa novim i neočekivanim izazovom u vidu pandemije koja je otkazala većinu predviđenih aktivnosti Udruženja i produbila postojeće egzistencijalne probleme umetnika. Prema rezultatima nedavne ankete Udruženja likovnih umetnika Srbije (ULUS), Asocijacije Nezavisne kulturne scene Srbije (NKSS) i Saveza udruženje likovnih umetnika Vojvodine (SULUV), samo 3,3% umetnika je izjavilo da nisu imali nikakve finansijske gubitke usled pandemije koronavirusa, dok je čak 37,7% umetnika izgubilo sve prihode. U godini u kojoj je procenat izdvajanja za kulturu iz javnog budžeta putem konkursa Ministarstva kulture Republike Srbije spao sa 0,73% (što predstavlja najmanje izdvajanje za kulturu u regionu) na 0,49% i u kojoj je Sekretarijat za kulturu Grada Beograda otkazao već raspisan javni konkurs za finansiranje i sufinansiranje projekata u kulturi, umetnici su takođe isključeni iz konsultacija o položaju Umetničkog paviljona „Cvijeta Zuzorić“, čija je rekonstrukcija najavljena preko medija.

Netransparentni projekat rekonstrukcije dovodi u pitanje budućnost Paviljona „Cvijeta Zuzorić“ i njegovih brojnih kulturnih aktivnosti. Osim što je institucija od posebnog značaja, najstarija umetnička galerija u Beogradu, planski građena kao prostor za prezentaciju dela likovne umetnosti, „Cvijeta Zuzorić“ je sedište ULUS-a, Međunarodnog udruženja likovnih kritičara AICA – sekcija Srbija i Društva srpskih umetnika LADA, najstarijeg aktivnog umetničkog društva u zemlji, a ima i dugogodišnju saradnju sa Organizacijom muzičke omladine. Trenutno se u Paviljonu „Cvijeta Zuzorić“ nalazi celokupan arhiv i dokumentacija ULUS-a i oko 1500 radova iz Fonda mladih, pošto je stan u Mišarskoj, gde su prethodno bili smešteni, 2019. godine restitucijom vraćen potomcima predratnih vlasnika.

Ovo je trenutak da se prisetimo prošlosti Paviljona „Cvijeta Zuzorić“, da potražimo odgovore na današnje probleme u solidarnim akcijama njenih osnivača i da pokažemo kako su istorije Paviljona i ULUS-a od početka neodvojivo isprepletane. Prvobitna inicijativa za izgradnju Paviljona potekla je sa sednice ULU-a 14. juna 1921, dok je Branislav Nušić, koji je tada bio na

poziciji upravnika Umetničkog odeljenja pri Ministarstvu prosvete, sa zadovoljstvom prihvatio ideje umetnika i realizovao ih 1922. godine osnivanjem Udruženja prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić“. Osnovni cilj pomenutog udruženja bio je, kako je stajalo u Pravilima, da „širi interes za umetnost i stvara uslove za njen napredak i razvitak u našem narodu“. Udruženje prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić“ je imalo tri sekcije, za književnost, muziku i likovnu umetnost, a za svaku je postojao odbor i žiri u koje su svoje predstavnike delegirali članovi stručnih udruženja. Članovi ULU-a bili su veoma aktivni u radu likovne sekcije, koja je or-

na Malom Kalemegdanu za izgradnju Paviljona. Suma kojom se tada raspolagalo bila je dovoljna da se Paviljon sazida i dođe pod krov, pa je za dovršavanje zgrade Udruženje „Cvijeta Zuzorić“ uzelo zajam kod Hipotekarne banke, što je kasnije uzrokovalo povećane cene zakupa izlagačkog prostora. Umetnički paviljon „Cvijeta Zuzorić“ izgrađen je 1928. godine po projektu arhitekta Branislava Kojića i svečano je otvoren prvom Jesenjom izložbom, koja je obuhvatala radove beogradskih umetnika, a 1929. godine u Paviljonu se održava prva Prolećna izložba, uz učešće umetnika sa celog jugoslovenskog prostora. Izgradnja Paviljona rešila je problem

THE ADVANTAGES OF BEING A WOMAN ARTIST IN QUARANTINE:

**Working without the pressure of success.
Being included in numerous museums' online exhibitions without getting paid.
Having the opportunity to wear the latex gloves you bought with your last kinky lover.
Being free to keep a social distance from curators.
Having an escape from the art world in your 12 hours domestic labor.
Discovering the opportunity to finish bad date by shutting down your computer.
Knowing your career might pick up after you die.
Not having to undergo the embarrassment of being called a great artist.
Seeing your ideas spreading like a virus.
Having more time to work after your gallerist forgets about you.
Discovering that your artwork is either highly relevant or totally irrelevant.
Having plenty of time to imagine how you could cure the world with your art.
Getting your picture in the media wearing surgical mask and protective suit.**

DEDICATED TO THE FEMINIST ARTIST PROTEST GROUP KNOWN AS THE GUERRILLA GIRLS.

ganizovala izložbe domaćih i stranih umetnika, propagirala prodaju umetničkih dela i prikupljala donacije za podizanje prve namenske umetničke galerije u Beogradu.

Kako bi prikupilo sredstva, Udruženje prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić“ tražilo je široku institucionalnu i vaninstitucionalnu podršku: tražena je solidarnost srodnih fondacija i asocijacija, upućivani su pozivi javnim ličnostima, bankama, državnim organima, dobrotvornim društvima, priređivane su donatorske manifestacije: dobrotvorni balovi, književne večeri i koncerti. Beogradska opština je 1927. godine „Cvijeta Zuzorić“ ustupila pod zakup zemljište

nedostatka specijalizovanog izlagačkog prostora i omogućila organizovanje prvih značajnih, stručno pripremljenih, selektivno koncipiranih, redovnih godišnjih smotri domaćih umetnika. Umetnički život postaje intenzivniji i organizovaniji zahvaljujući tome što je bio koncentrisan u Paviljonu, koji je do izgradnje Kolarčevog univerziteta bio umetničko središte Beograda. U Paviljonu su još tridesetih godina prošlog veka bila izložena dela Pikasa, Matisa, Šagala, Braka, Modiljanija, Noldea, Diksa, Sinjaka, Kandinskog, Bonara... U njemu su se održavale književne večeri, redovni koncerti Narodnog konzervatorijuma, Dani knjige kao

faza
2

MIKSER

Natalija Cerović:
Umetnički paviljon „Cvijeta Zuzorić“
i Udruženje likovnih umetnika Srbije
– juče, danas, sutra

ŠTRAFTA

Jelena Vesić:
Iz karantina s ljubavlju –
Homeworks Sanje Iveković

VREME SMRTI I RAZONODE

Radivoj Šajtinac:
Kovid maska zabrađena balada

ZID

Sanja Iveković: HOME WORKS

IN MEMORIAM

Borka Pavićević

prva sajamska manifestacija kod nas, predavanja Isidore Sekulić, Miroslava Krleže, Bogdana Popovića i drugih značajnih intelektualaca. Udruženje prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić“ takođe se zalagalo za veću prisutnost žena u kulturnom životu, blisko sarađivalo sa Udruženjem univerzitetski obrazovanih žena i organizovalo predavanja članica domaćih i stranih feminističkih udruženja u Paviljonu.

Udruženje likovnih umetnika i Udruženje prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić“ funkcionišu kao nezavisne organizacije do 1945. godine, kada ULU prerasta u ULUS i odlukom gradske uprave dobija na korišćenje i upravljanje Umetnički paviljon „Cvijeta Zuzorić“. Udruženje prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić“ gasi svoju delatnost da bi ULUS preuzeo izlagački program Paviljona, a akt predaje Paviljona ULUS-u potpisuje poslednja predsednica „Cvijeta Zuzorić“ Krista Đorđević 1947. godine. Paviljon je bio renoviran u periodu od 1973. do 1975. godine, čime dobija sadašnji izgled. Uprava ULUS-a bila je prinuđena da se zbog renoviranja preseli u novo sedište u Delijskoj ulici. Paviljon se ponovo otvara 16. Oktobarskim salonom u organizaciji Kulturnog centra Beograda (KCB). Iako ULUS nastavlja da realizuje svoj izlagački program u obnovljenom Paviljonu, sedište organizacije ostaje u Delijskoj ulici do 1977. godine, kada se zbog rekonstrukcije ove ulice kancelarije ULUS-a sele u prostorije u Baba Višnjinoj ulici.

Paviljon ostaje u okviru ULUS-a do 1978. godine, kada Zajednica kulture Beograda formira Samostalnu radnu zajednicu Umetnički paviljon „Cvijeta Zuzorić“. Premda deo programa Paviljona „Cvijeta Zuzorić“ ostaje rezervisan za tradicionalne izložbe ULUS-a i samostalne izložbe članova Udruženja, osniva se Programski savet čija će izlagačka politika rezultirati velikim brojem uspešnih studijskih i monografskih izložbi. Godine postojanja Samostalne radne zajednice „Cvijeta Zuzorić“ predstavljaju jedan od retkih perioda kada je ova galerija imala adekvatnu materijalnu i logističku podršku državnih institucija, što je bio jedan od osnovnih

BETON BR. 221 DANAS, Utorak, 21. jul 2020.

↑ Sanja Iveković: „Zašto je dobro biti umjetnica u karanteni“, digital print, 2020.

uzroka tadašnjih dobrih rezultata. Paviljonu je u periodu od 1981. do 1986. godine bila poverena organizacija Oktobarskog salona. Samostalno rad Paviljona podsticao je regionalnu i međunarodnu saradnju. Razmena velikih izložbi sa galerijama iz cele Jugoslavije, kao što su Moderna galerija iz Ljubljane, Umjetnički paviljon iz Zagreba i Collegium Artisticum iz Sarajeva, funkcionisala je na bazi reciprociteta i dodatno povezala ove centre u jedinstveni kulturni prostor. „Cvijeta Zu-

zorić“ je 1984. godine dobila Vukovu nagradu za izuzetan doprinos kulturi kao nezavisna institucija. Povratak „Cvijete Zuzorić“ u okrilje ULUS-a bio je iznuđeno rešenje. Nakon što je gradska uprava 1985. godine prisilno iselila ULUS iz sedišta u Baba Višnjinoj ulici zbog dodele tog prostora prodavnicima nameštaja, bogata arhiva ULUS-a i radovi iz Fonda mladih završili su na ulici. Kao i danas, umetnici su opet ostali prepušteni sami sebi. Grad je 1986. godine ispunio zahtev umetnika da se ULUS-u

vrati „Cvijeta Zuzorić“ na korišćenje i upravljanje. Dok je delatnost Samostalno radne zajednice „Cvijeta Zuzorić“ u potpunosti bila finansirana od strane gradskog Sekretarijata i Ministarstva kulture, predajom Paviljona ULUS-u finansijska pomoć je redukovana na minimum. Rad ULUS-a u poslednje dve-tri decenije otežan je dodatnim problemima nakon raspada Jugoslavije, kidanja veza sa regionalnim i stranim umetničkim centrima i nestanka čitavog niza mera koje su obezbeđiva-

le dobrobit umetnicima. Čini se da je sa nestankom socijalističke infrastrukture nestala i solidarnost i sistemski podrška. Ministarstvo kulture i gradske institucije podržavaju pojedinačne projekte ULUS-a preko konkursa, ali ne postoji plan za finansiranje aktivnosti Udruženja u celini. Umetnici su tretirani kao privatni preduzetnici, a umetničko stvaralaštvo kao vid (kreativne) industrije koji sam treba da se izbori za svoje mesto na tržištu i ostvari profit. U isto vreme, umetnički rad se vi-

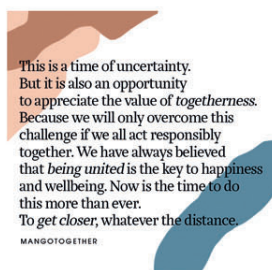
še ni ne posmatra kao rad koji (kao i svaki drugi) zahteva vreme, materijalne uslove i radna prava. Pravni status ULUS-a je još jedan simptom nedostatka sistemski podrške. Udruženje je zvanično registrovano kao grupa građana, uz status reprezentativnog udruženja, iako po svom obimu i vrsti delatnosti ima karakter značajne institucije kulture. ULUS nema prava i beneficije koje su omogućene zvaničnim državnim ustanovama, ali ima obaveze koje bi išle sa takvim statusom. Esnafska organizacija likovnih umetnika, koja štiti radna prava svojih članova i bavi se najosnovnijim egzistencijalnim problemima kao što su penziona i socijalno osiguranje, ujedno upravlja dvema galerijama, uređuje njihov redovni i prateći program, finansira stručnu službu i održavanje izlagačkog prostora. Uprkos nedostatku sredstava, Umetnički paviljon „Cvijeta Zuzorić“ i Galerija ULUS u Knez Mihailovoj ulici ostali su besplatni za sve posetioce. U slaboj kulturnoj ponudi, gde su muzeji doskora bili zatvoreni za publiku, ove galerije su omogućavale da umetnička dela izlaze iz privatnog u javni prostor i stupaju u dijalog sa publikom. Umetnički paviljon „Cvijeta Zuzorić“ ima širi značaj, ne samo za ULUS, nego i za Beograd i Srbiju. Kao jedno od najznačajnijih obeležja beogradskog kulturnog života, ovo zdanje je svedok kontinuiteta emancipatorskog delovanja više generacija umetnika. Nemoguće je vratiti se na staro, ali treba se bez banalne nostalgije setiti Nušićevog primera. Umetnost nije nešto elitističko i zatvoreno, već je prirodna potreba svakog radoznalog i maštovitog bića. Da Branislav Nušić nije odlučio da iskoristi svoju poziciju upravnika u Ministarstvu da zainteresuje širi krug ljudi za kulturu i poveže umetnike sa onima koji pomažu stvaralaštvo, pitanje je da li bi zamisao likovnih umetnika da se izgradi Umetnički paviljon za potrebe izlaganja ikada bila realizovana. Prošlo je 45 godina od poslednje renovacije, koja je bila puna propusta. Nakon godina zanemarivanja, nedovoljnih ulaganja od strane države i inertnosti prethodnih uprava ULUS-a, Paviljon očigledno zahteva obnovu, u koju moraju biti uključeni umetnici i koja se mora odvijati bez straha da će oni opet biti izbačeni na ulicu. U prvobitnom pravilniku ULU-a od pre 100 godina rečeno je da je cilj udruženja da kod likovnih umetnika razvija klasnu svest, drugarsku solidarnost i da vodi borbu za zaštitu duhovnih i materijalnih interesa svojih članova i za zaštitu umetnosti u celoj zemlji, a da bi se to postiglo, „Udruženje likovnih umetnika uložice sve svoje snage da utiče na društvo i na državu, kao predstavnicu društva, da bi uslovi života i rada likovnih umetnika, koji su do sada bili i suviše zapostavljeni, postali takvi, da bi likovni umetnici mogli što slobodnije i što potpunije razvijati svoje sposobnosti i u punoj meri odgovarati svome visokom kulturnom zadatku.“ Kakav god bio status „Cvijeta Zuzorić“ u budućnosti, izvan ili u okviru ULUS-a, te reči treba da ostanu smernica u aktivnoj borbi za poboljšanje položaja umetnosti i umetnika ■

Don't let the quarantine and social distancing reduce your productivity.

WFH SALE 40% OFF

Create immersive tutorials, effective presentations, quirky content, and much more, from the comfort of your home. Capto-vate your audience!

BUY NOW

Recommended For You

High quality materials
Perfect edging
Personal protection

20/30/50PCS

kn98 -kn98-

SURGICAL GLOVES 100PCS

kn133 -kn692-

VIVA GLAM

GIVE BACK TO THOSE IMPACTED BY COVID-19. GET THE LIPSTICK THAT GIVES BACK 100%.

MANGO

Uz vas *smo*

Jedna je stvar postala jasna tijekom ovih teških tjedana - moramo se držati zajedno. Pomoć i podrška drugima sada su važnije no ikada.

Enjoy five-star luxury without leaving home

You may not be traveling these days — so our partners came up with great suggestions on how to bring resort-level comfort home to you.

Make your bedroom feel like a luxury hotel room

By Jackie Homan
Jetsetter

"With the right bedding and details, you can make it as sumptuous as any fancy hotel room."

Get cozy chic

Pamučne maske s Disneyjevim likovima 20 kn/kom
FACEBOOK/
MASKEZALICE

MASKA JE POSTALA NEZAOBILAZAN MODNI DODATAK - USKLADITE JE S ODJEVNOM KOMBINACIJOM

Capto

Don't let the quarantine and social distancing reduce your productivity.

WFH SALE 40% OFF

Create immersive tutorials, effective presentations, quirky content, and much more, from the comfort of your home. Capto-vate your audience!

BUY NOW

WE'RE IN THIS TOGETHER

The COVID-19 outbreak is a global pandemic of an unprecedented scale and resulted in an extremely challenging time for humankind across the globe. In India, we are joining hands with communities to provide our humble services.

Coca-Cola system in India pledges an initial support of INR 75 Cr towards combating the spread of COVID-19, assisting the vulnerable communities and the frontline health workers and working to create awareness.

We believe that all of us will continue to work together in making a difference in our communities!

POPULAR NOW

tokujin yoshioka shares easy-to-make face shield in aid of COVID-19 healthcare

➔ Sanja Iveković: „SUBTOPJA – Moj viralni portret“, digital print, 2020.

Piše: Jelena Vesić

IZ KARANTINA S LJUBAVLJU: HOMEWORKS SANJE IVEKOVIĆ

Naslov izložbe **Home-Works** Sanje Iveković evocira tri vrste rada uvezanih u aktuelnost savremenog trenutka globalne pandemije, vanrednog stanja i društvene izolacije:

„homework“ kao domaći (školski) zadatak, „work from home“ kao visokozastupljeni i popularni „rad od kuće“ i „housework“, odnosno „rad u kući“ – tradicionalno ženski, nevidljiv i neplaćen.

„Raditi bez pritiska uspeha“ ili „pobeći od umetničkog sveta u dvanaestočasovni kućni rad“, neke su od **Prednosti umetnice u karantinu** kako glasi naziv poetskog pamfleta Sanje Iveković, posvećenog feminističkoj grupi Guerrilla Girls. Za razliku od štrajka protiv patrijarhalnih kanona umetničkih institucija koje sprovodi ova umetničko-protestna grupa, „umetnica u karantinu“ nalazi svoju prednost u činjenici da konačno „ima više vremena za rad, nakon što su galeristi zaboravili na nju“. Bez potrebe za medijacijom (institucionalnih) autoriteta, ona autonomno sprovodi evaluaciju svog delovanja i cinično zaključuje – po principu sve ili ništa – da su njeni radovi „ili visoko relevantni ili totalno nerelevantni“. Sumnja u episteme i društvene pretpostavke moderne civilizacije, pa samim tim i u prosvetiteljsku ulogu institucije umetnosti, svakako je prednost „umetnice u karantinu“. Konačno, nije li karantinizacija ljudi kojoj smo danas podvrgnuti, krajnja posledica prevelike samouverenosti tehnokapitalističke ekspanzije?

Šta radi umetnica u karantinu? U suštini isto ono što i izvan karantina. Stvara u relativnoj samoizolaciji i „radi od kuće“, živeći „klasiku“ epohe kognitivnog kapitalizma – sistema koji koji na svaki način pokušava da smanji troškove proizvodnje (ukidajući kancelarije, socijalno-komunitarna okupljanja, društveno priznanje i brigu o individualnom radu; skraćujući utrošak vremena za fizičku promenu mesta, ali ne brza i toksična prelaženja velikih distanci avionom) – jer se mora proizvoditi, komunicirati i konzumirati što brže i više. U epohi kognitivnog kapitalizma multitasking je spasenje, a „gubljenje vremena“ greh.

„Umetnica u karantinu“ disciplinovano ispunjava svoju funkciju umetnice – ona „učestvuje u brojnim muzejskim online izložbama bez ikakve nadoknade“, potvrđujući (u stilu subverzivne identifikacije ili konceptualističke tautologije) tezu da je umetnost „materijalni rad“. Ona takođe poštuje savete doktora, psihologa i filozofa – da je za opstanak u karantinu najvažnije držati se dnevnih rutina i malih rituala. U svakodnevnicu Sanje Iveković (u karantinu, a i pre vremena „karantinizacije“) te nerutinske rutine i spekulativni rituali bili bi bavljenje politikom slike kroz procese grafičke manipulacije: kroz kolažiranje, dekolažiranje, jukstapoziciju, aproprijaciju i *détournement*; kroz metod „kritičke potrošnje“ slika.

Subtopia je mapa-*tableaux*, posvećena *imago-sferi* krize Covid-19, na kojoj Iveković, sa preciznošću laborantkinje izoluje uzorke popularnih slika koje cirkulišu u off- i online vizuelnim prostorima i proizvodi globalnu zarazu ljudi željom i potrošnjom. Radeći „od kuće“ ona proučava aspekte virulentnosti u sferi proizvodnje

slike koji mogu dovesti do globalne pandemije, ona istražuje mutacije slike, njene komercijalne intenzitete i uticaj na smrtnost smisla i besmisla. Subtopia ili slike potrošnje u doba korone pokazuju neumornost advertajzinga da od svega napravi tržište, modu, i životni stil, dok s druge strane aktuelne socijalne politike pozivaju na povratak osnovnim potrebama (mnoštvo samoorganizovanih kriznih štabova filozofa, aktivista, umetnika i kulturnih radnika zagovara *back to basics*).

„Ne dozvolite da karantin i socijalno distanciranje umanje vašu produktivnost“ – jedna je od najvažnijih poruka subtopijske mape Sanje Iveković, poruka koja se gotovo i ne mora ni izreći, jer se takoreći podrazumeva u vremenu diktata *life-work* ekonomije. Poruka je uparena sa smirujućom slikom milenijalca pred kompjuterom – slikom „horizontalnog radnika“ (kako Paul B. Preciado naziva fenomen „rada od kuće“) – zavaljenog u udobnu stolicu, sa hipsterskim čarapama u izrazitoj boji. Ista parola prati sliku kognitarijanke sa mondenskim naočarima, koje više nije ni prijatno ne nositi ako se

delu *tableaux*-a sniženim na 133kn, maskom sniženom na 98kn, ili čitavim poljem kreativne mikroindustrije za proizvodnju zaštitne opreme, kako bi socijalna distanca bila dodatno osigurana.

I „Ovom izložbom (Sanja Iveković) održava kontinuitet u svom radu“ – da parafraziramo čuveni konceptualni anti-izložak Gorana Trbuljaka iz 1971. godine, koji počinje rečima „Ne želim pokazati ništa novo ni originalno“. Trbuljak i Iveković su išli u isti razred i svakako delili mnoge „domaće zadatke“, a naročito one ozbiljnije kada su u već odrasloj dobi tokom sedamdesetih godina delovali kao pioniri kritičke umetnosti na zagrebačkoj i jugoslovenskoj sceni u okviru Novih umetničkih praksi (Trbuljakov tekst „Sanja i Djed Mraz“ uvršćen je u publikaciju „Sanja Iveković Homework From Self-isolation / Radovi u samoizolaciji / Compiti in Quarantena“). Sanja Iveković održava kontinuitet u svom radu tako što izbegava senzacionalizam „novog i originalnog“, priređenog za laku potrošnju medija i tržišta, već se radije okreće (umetničko-političkoj) strategiji *upornog insi-*

Lonzi duhovito sažela u slogan „Pljunimo na Hegela“, dakako sa dubokim epistemološkim razlozima i argumentima protivu „kulture čoveka“ obeležene civilizacijskim nasiljem kapitalizma i patrijarhata. Današnja „umetnica u karantinu“ komentariše to strukturalno i normalizovano nasilje u svom karakterističnom stilu koji elokventno pokriva termin *Sweet Violence* (naziv jedne od njenih retrospektiva, MoMA, 2009) – razlažući ga kroz humoristički intonirane kolaže „gorke komedije“. Okviri „katastrofičnog kapitalizma“ – kako današnji trenutak naziva Naomi Klein – otvaraju metastazirajuću sliku raspale budućnosti hegemonizovane modernističkim progresom, militarizmom, rasističkim kapitalizmom i ekološkom katastrofom. Desničarske vlade širom sveta u jeku pandemije prisećaju se i medicinara – Doktori su naši heroji! – usklikuju u svojim TV-obraćanjima, nudeći bednu kompenzaciju za urušavanje zdravstvenog sistema, čije je kolaps konačno postao ogoljeno vidljiv. Ipak, na prvim linijama fronta, ne retko zaštićene kesama za đubre u nedostatku zaštitne opreme (či-

with the health workers on the front line

In memory of women who kept the opposition alive during the years of martial law (while male leaders were imprisoned or in hiding) and who should be remembered as the true liberators of Poland

želi shvatiti ozbiljno; ona sedi pred otvorenim laptopom, kozumirajući svoj zdravi minimalni doručak i korsiteći šansu da stekne još jednu veštinu potrebnu za gusto i nesigurno tržište poslova. „Ovo je vreme nesigurnosti, ali takođe i šansa da cenimo vrednost zajedništva ... da se zblizimo kolika god da je distanca“ – poručuje u nastavku *tableaux*-a Mango kompanija, reklamirajući novu kolekciju za proleće-leto 2020. Umetnica kolažira skup ženskih modela u krugu ove „humanističke poruke“ kojom nam se – u stilu alt-istina – obraća jedna od najrasprostranjenijih modnih korporacija, i čija prekomerna proizvodnja jeftine robe svakako doprinosi činjenici da je modna industrija jedan od najvećih zagađivača (danas se tone neprodate odeće deponuje i sagoreva, jer je to najjeftinije za korporaciju). Sve ovo dakako ima puno veze sa gumenim rukavicama u donjem

stiranja. Kontinuitet u njenom radu održava angažovano insistiranje na činjenici da su žene subjekti istorije (najdirektnije tematizovanim u radovima „Gen XX“, „Lady Rosa of Luxemburg“, „Neznana junakinja“ itd). Kako tvrdi Sanja Iveković, baš kao i njena pandanka, istoričarka umetnosti Bojana Pejić, ženski subjekti istorije zapravo nisu bujna, *teaser*-ski razgolice tela slikarskih i vajarskih alegorija pobe- de i slobode, niti generičke predstave neznanih heroína podvrgnute neutralizujućoj univerzalizaciji monumentalne plastike – nego stvarne osobe, sa imenom i prezimenom, životnim kontekstom i delom, politikom i istorijom. Sanja Iveković održava kontinuitet u svom radu tako što uvek na sebi svojstven način – kolažiranjem slike i teksta i *hack*-ovanjem već postojećih slika – izvodi performativ kritike istorije koji je doneo drugotalasni feminizam i koji je Carla

ji je razlog beskrajna korupcija, kompeticija, konkurencija i sistemska nebriga za ljude u korist profita) borbu brige za život i zdravlje sprovodi na hiljade zdravstvenih radnica, nižeg medicinskog osoblja – neznanih heroja i najčešće neznanih heroína. Simbolika kese za đubre, nedvosmislena je u ovakvom poretku eksploatacije – ljudi su doslovno „bačeni u đubre“. Plakat **Solidarnost** Sanje Iveković ukršta bezi-menu, generičku sliku medicinske radnice koja pozira skrštenih ruku, prikladno obučena za „pandemijski rat“. Pojam rata na kojem insistira militarizam savremene politike ovu situaciju kri- ze Covid-19 obuhvata frazom „rat protivu nevidljivog neprijatelja“. Međutim, trenutno stanje suspenzije javnosti koje sprovode države-korporacije zapravo proizvodi novu formu građanskog rata (kako naglašava Giorgio Agamben) jer u svakom telu našeg neprijatelja, ali i prijatelja,

→ Sanja Iveković: „Solidarnost 1989–2020“, digital print, 2020.

sugrađanina na ulici, kolegice ili političke saveznice leži potencijalni neprijatelj. Neprijatelj je u nama. Generička slika medicinarke koju laboratorijski izdvađa „umetnica u karantinu“ nam se obraća i *kao slika* – ona je jednako bezimena, ničija, bezvredna, svačija, bez aure autorstva, htenja, poruke i značenja, ona je *po-or image* (termin teoretičarke i umetnice Hito Steyerl) koja cirkuliše magistralama masovne proizvodnje i potrošnje sadržaja. U naslovu generičke slike koronske med-estetike Sanja Iveković umeće natpis Solidarnost – karakterističan izraz vremena koronizacije u kojem je građanstvo podržavalo medicinsko osoblje koordiniranim aplauzom širom sveta. Solidarnost je, na ovoj slici, prikazana kroz logo sindikalnog radničkog pokreta „Solidarność“ u Poljskoj kao istorijskog indikatora početka kraja socijalizma i razgradnje infrastrukture socijalne države. Prednost „umetnice u karantinu“, i ne samo umetnice, je iskustvo *velikog usporavanja* kroz koje se probijaju prvi zraci kontemplacije potisnute distrakcijama svih vrsta i dugačkim, nemogućim za ispuniti „to do listama“. Kao da je iznenada nestao naš usplahireni osećaj da uvek nešto propuštamo koji nas nikada nije napuštao. Parola „Covid 19 kills FOMO“ je možda i tačna. Međutim, već koji mesec kasnije ponovo smo u istoj arhitekturi – šta gledati, koji podcast slušati, gde izlagati, na kojoj konferenciji učestvovati? Javnost u kojoj putem *zoom*-kulture često govorimo sa ugašenim ekranima ispod kojih su neka imena, u kojoj ne vidimo šta drugi misle, ne vidimo lica i grimase, deluje opresivno i otuđeno, čak i uz dobre ciljeve („Sad by Design“, kako to obrazlaže Geert Lovink) . Iako medicina kaže da socijalna distanca, prikrivanje lica generičkim maskama i utomljivanje dodira gumenim rukavicama predstavlja oblik ljubavi, poštovanja i solidarnosti, pitamo se da li ćemo se ikada više voleti kao tela i zajedno dišati u urbanom prostoru u kojem očito – to sada znamo – postoji mnoštvo različitih udisaja i izdisaja, koji nadajmo se, neće podleći opštoj sanitizaciji i ispariti u oblaku totalne dezinfekcije ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Radivoj Šajtinac

KOVID MASKA ZABRAĐENA BALADA

(Osuđeni cijuk sociodezinfekcije)

Draga. izgleda da smo
Zamenili
Zanemeli

Na lucu mi je tvoja
smrdi na tvoj miris

Dragi, tačno je tako
I pod mojom
Miriše na tvoj smrad

Na polovini
Poslušnog odgovornog puta
Razmenjućemo
I viriti svako iz svoje

Opreznost poslušno sledi
Društveno stručnu zapovest
I zdravlje opet drhtavo
Na onoj vetrometini
Od opstanka i uzvišene pretnje

Okrenuo se nišan
Vazdušne puške

Nevidljiv iz tajca nišani
Svete se pobijene
Kumrije vrapci

A
Zapušenih ustiju
I ne peva nam se

Kad oči vire
I dah prokisne pred branom
Tirkizno nepropusnom
Ili dezeniranom
Nosato praktičnom

Ah,maske!

Ali teatra nema
Jer svi su zbijeni na sceni
Sami se priređujemo
Sami gledamo
Ovako, spolja ubrađene
Introspekcije
A unutra normalno pokorna poslušnost
Jer nikad o svom životu nismo

Išta presudno znali
Gradili smo kućerak u sudbini
I milovali pse, čuware.

A kad trepnemo okom
Trenutak će nas izgubiti
Premoreni će, usamnjeni pogled
Potrošiti sve od ustiju i ušiju

S lica će bljesnuti
Čudovište s poternice
Saleteće ga pozornost
Ekumenska
Odgovornost, briga
Bespogovornost, lojalnost
Komptencija,
Ceh, greh i muka

Stradaćemo u ovom
Tirkiznom dvojstvu
Ti s mirisom mog smrada
Ja sa smrdom tvog mirisa ■

„IZNENADA, U SNU, SMOKVE“

Prošlo je godinu dana bez Borke Pavićević.
Centar za kulturnu dekontaminaciju 30. juna 2020. godine obeležio je ovu godišnjicu tako što je u CZKD zasađena smokva, a tekst objave CZKD prenosimo u celini.

„Ova godišnjica, zapravo nedostatak koji ona obeležava, očitava se u svakodnevnom radu „bez, bez“ i nije kalendarska pojava. Od danas u 18 časova, nakon rituala sađenja drveća, u Centru će rasti i smokva.

„Zima je jaka, velika, noć tamna, duga kao tunel u kome, usred mraka, ne sija zvezda petokraka. Na nebu mesec, hladan, oblaci plove, senke duge i pitanje čije su, ko je na kraju senke duge. Samo su mačke počele svoju februarSKU modu erotske prirode. Sve ostalo stoji, sleđeno i čeka. Na kraj ili „na krik gnevnog negodovanja koji se razleže sa svih strana“ (Bihner, Dantonova smrt). Iznenada, u snu, smokve. Nabrekle u lišću vinove loze. Znam i zašto.“

(Borka Pavićević, „Smokve“, VREME, 15. februar 1993. godine)

Produžetak ovog teksta, uz druge kolumne pisane za nedeljnik „Vreme“ u periodu između 1991-1993. godine objavljen je u knjizi „Moda“ (Beogradski krug, 1994), koju od danas mozete da preuzmete na sajtu Centra za kulturnu dekontaminaciju, kao i druge knjige kolumni Borke Pavićević: onih pisanih za „Danas“ 1997-1998. godine – „Na ex – Postdejtonska moda 1997/8“ (Damad, 1999) i onih objavljivanih u vikend izdanju lista „Danas“ od maja 2013. do decembra 2016. godine, objedinjenih u knjizi „Glava u torbi“ (CZKD uz pordšku ImagoLit-a iz Stokholma, 2017).

Uz knjige mozete preuzeti i tekstove napisane o Borki, povodom vesti o odlasku, skicu za biografiju i tekstove objavljene u skorije vreme.

Knjiga „Glava u torbi II“ koja obuhvata kolumne pisane za „Danas“ do maja 2019. go-

dine, biće objavljena ove jeseni. Krajem godine je planirana i premijera predstave „Autentična tumačenja“: devedesete koja zadržava fokus na temi protesta, umetničkih formi i mode, razvijajući metod „prepričavanja“ iz predstave o pobuni ’68 (2018), a osnovnu građu i u „drugom delu“ predstave

čine: kolumne Borke Pavićević, arhiv CZKD i lični arhivi učesnika.

„Volela bih da sam i ja knjiga... da je taj ‘arhiv’ o kome danas pričamo sa ovog mesta, da je on interioriziran u ljude“, govori u jednom od intervju (Ostavi sve i čitaj: Borka Pavićević, RTS 3, 2017). I na pitanje o preporukama i praksama čitanja danas: „Čitaj ono sto te boli. Ja zaista verujem u to da je mnogo lepša ljubav ako si čitao Bodlera... odnosno mislim da je nedostatak erotike, nedostatak čitanja. Ono što dobiješ sa velikom poezijom dobiješ pravu crkvu, jer se ona ne pravi bez vere, a mislim da je: nedostatak čitanja danas – nedostatak erosa, a to je nedostatak slobode!“

Treba da čitamo Borku Pavićević:
„Uvek će biti u modi trenutak kada Orson Vels u Građaninu Kejnu, pred smrt, držeći kristalnu kuglu, kaže „Pupoljak“. Moguće je reći i smokva, kristalnoj kugli, pred kraj. Po ljutoj zimi i snegu, ili na njemu, na štitu, u toku tihe, ledene noći – smokva.“

(„Smokve“, 1993)

CZKD tim: Adam Ranđelović, Aleksandra Sekulić, Ana Ćosić, Ana Isaković, Ana Miljanić, Barbara Davis, Betim Nevzati, Danica Stojanović, Dejan Pantić, Dragan Škorić, Irena Javorski, Lola Joksimović, Ljubica Slavković, Luna Đorđević, Marijana Toma, Nikola Cakić, Slavica Vučetić, Slobodan Arandelović

➔ Borka Pavićević (uvek) na vratima CZKD Paviljona, ovde (na fotografiji) pre dve godine za vreme proba „Autentičnih tumačenja“: ’68“. Foto: Ana Isaković